

Notes històriques referents a la muralla de Montblanc

RESUM

Descripció de l'antiga muralla de Montblanc construïda el segle XII. Aportació de dades documentals històriques per a la muralla del segle XIV. Es complementa amb notícies dels conflictes bèl·lics que afectaren la darrerament esmentada fortificació trescentista.

RESUMEN

Se describe la antigua muralla del siglo XII que rodeó la antigua población de Montblanc. Siguen datos históricos para documentar la construcción de la conservada muralla del siglo XIV, complementándose con noticias que permiten conocer las vicisitudes y destrucciones que la afectaron.

ABSTRACT

Description Montblanc ancient wall built in the twelfth century. Providing documentary evidence for the historical walls of the fourteenth century. It is complemented by news of conflicts that recently affected the fortification trescentista said .

.....

Jaume Felip Sánchez, (Tarragona, 1960). Inicià els estudis universitaris el 1977 a la Facultat de Ciències Físiques de la Universitat de Barcelona, on estudià els cursos del primer cicle. Posteriorment cursà els estudis de Farmàcia a la mateixa Universitat, obtenint la llicenciatura amb grau l'any 1985. Ha cursat assignatures d'alguns cursos a la Facultat de Geografia i Història per la UNED. En els anys 1989-1997, fou membre numerari de l'Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV. Els anys 1987-1994 exercí de secretari del Centre d'Estudis de la Conca de Barberà i de 1994-2003 ostentà la presidència d'aquesta institució, on actualment ocupa el càrrec de vocal. Asidu conferenciant, la seva bibliografia és extensa, sobretot en articles i llibres d'Història Medieval i Farmacèutica.

Notes històriques referents a la muralla de Montblanc

Jaume Felip Sánchez.

Jaufelip@coft.cat*

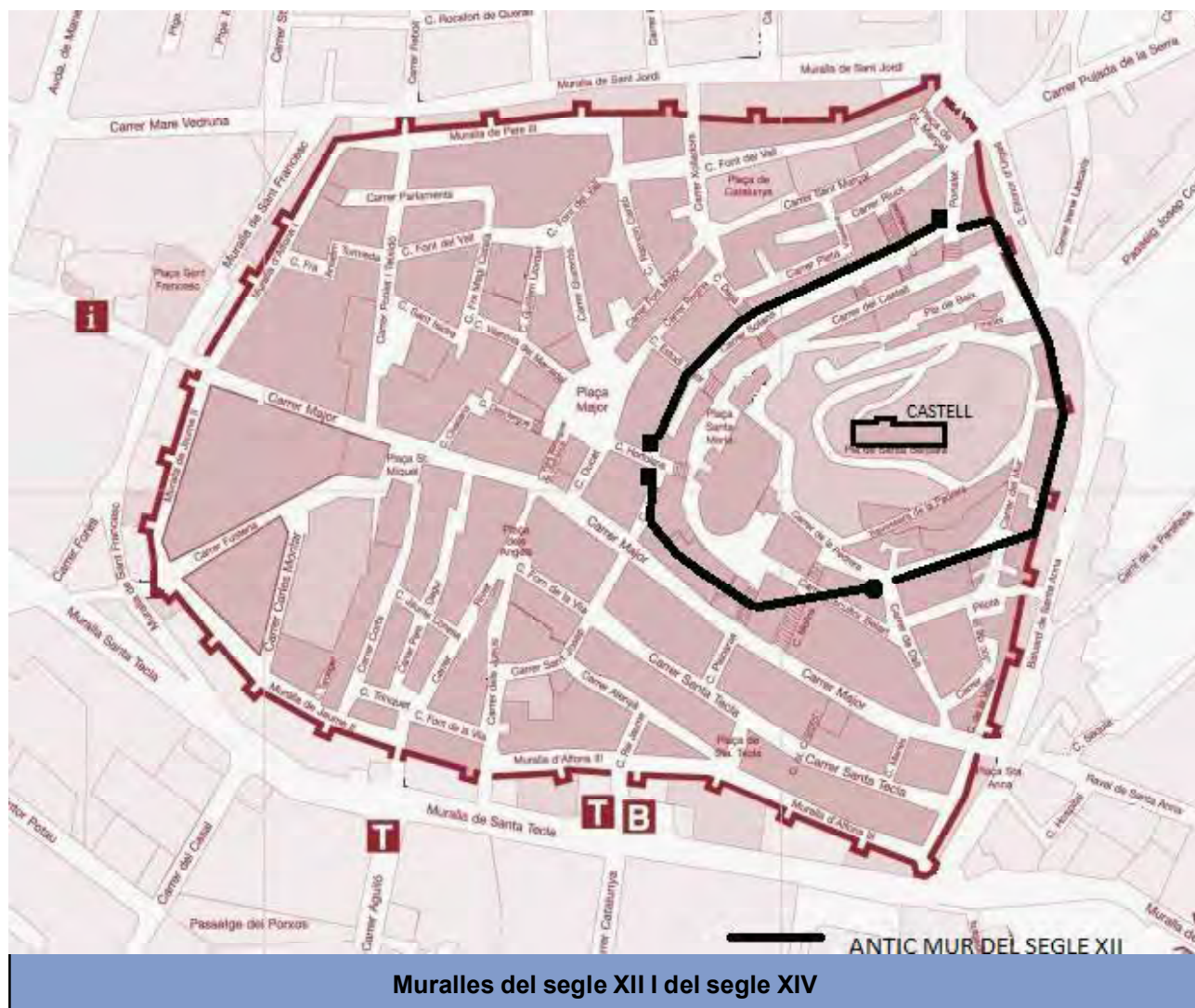
Paraules clau: Montblanc, muralla, setges

La població de Montblanc fou fundada per iniciativa del comte Ramon Berenguer I sobre un territori que abastava la major part de les dominatures que ja al segle XI es reservaren els seus avantpassats Ramon Berenguer I i Berenguer Ramon II quan infeudaren, els anys 1054 i 1067, el castell de Barberà. A les referides dominatures, tal vegada, s'hi haurien establert els antics emplaçaments de Duesaigües i Vilaverd. El retrocés patit per la línia de frontera entre la darrerria del segle XI i la primera meitat del següent segle XII postergà la definitiva colonització del terme. Finalment, la colonització esdevindrà segura vers l'any 1150, quan els representants del comte s'encarregaran de portar nous pobladors a aquells antics reductes de Duesaigües i Vilaverd, fins que l'any 1155 aconseguiren del comte Ramon Berenguer IV carta de poblament confirmatòria de tots els acptes atorgats per Pere Berenguer de Vilafranca, batlle i vicari o veguer del territori. Uns anys més tard, el mateix Pere Berenguer rebria ordre de mudar Vilasalva, nom amb el que aleshores es coneixia el reducte de Duesaigües, al turó proper que dominava l'entorn, batejant la novella població amb el nom de Montblanc¹.

L'antic mur del segle XII

Un dels motius que causaren el canvi de lloc de Vilasalva a Montblanc fou, sens dubte, la major defensabilitat del nou emplaçament. A Montblanc el castell es deuria anar construït vers la darrerria de la dècada dels cinquanta del segle XII, de tal manera que l'any 1161 ja era dempeus. De fet, la carta de població atorgada el 1163 no parlava de la necessitat de bastir castell o fortalesa perquè, senzillament, aquesta ja hauria estat construïda. De tota manera, la construcció situada al capdamunt del Pla de Santa Bàrbara no seria de gran volum i els materials emprats, a la vista dels fonaments conservats, no foren d'alta resistència. Haurem de convenir que Pere Berenguer de Vilafranca, suposat planificador de les construccions defensives, i els nous pobladors confiaven més en la seguretat del lloc al mur que rodejava l'incipient nucli que no al petit castell que l'encimbellava.

Aquesta primitiva muralla seguia aproximadament aquest circuit: hi hauria un portal principal obert a l'extrem del carrer Hortolans (just al davant de les escales de Santa Maria, prop del de l'edifici de cal Josa o actual Museu Comarcal); aqueix portal comunicava el novell poblament amb l'explanada que aviat es convertí en el Mercadal de la vila o Plaça Major. El portal era

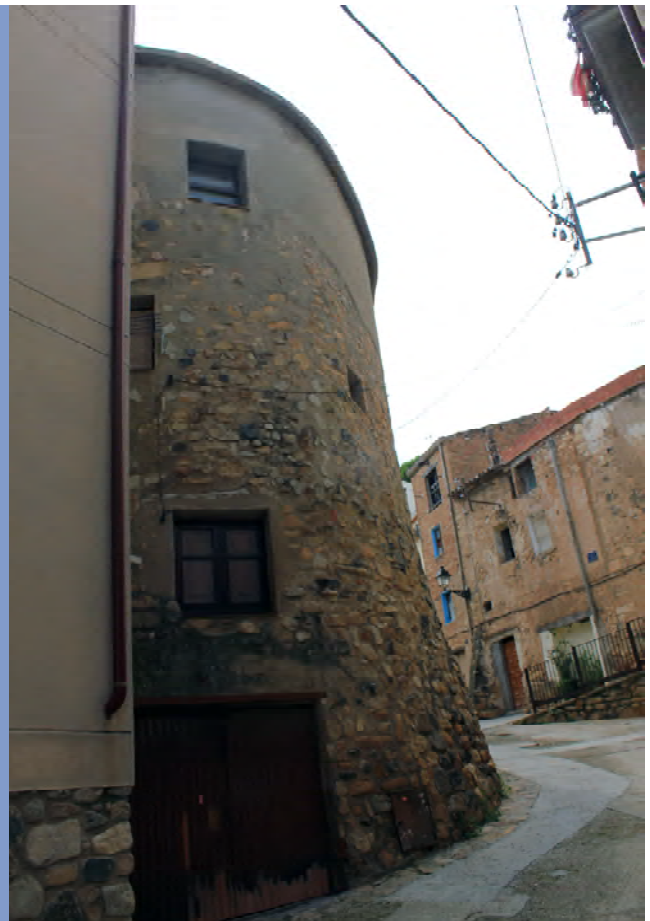
flanquejat, a banda i banda, per dos torres de secció quadrada, les estructures de les quals s'haurien englobat en els edificis de Cal París i de la Ferreteria Ollé. Tanmateix, bona part de l'estructura de dites torres encara roman a l'interior dels edificis esmentats i ens permeten apreciar unes dimensions de cinc metres d'amplada a la base i una alçada propera als deu metres.

El mur seguiria cap al carrer «dels Solans», on la muralla encara roman, en molts fragments, integrada en les parets dels números senars d'aquest carrer, assolint a la base un gruix oscil·lant entre els seixanta i vuitanta centímetres. En aquest tram, amb un desnivell de prop de set o vuit metres respecte al carrer Regina (o del riut) la muralla adquiria una major inexpugnabilitat gràcies a aquest tou de pedra i de tapàs que conforma el desnivell. Al final del carrer Solans hi deuria haver un portal (i torre?) que donava pas a l'actual carrer del Portalet.

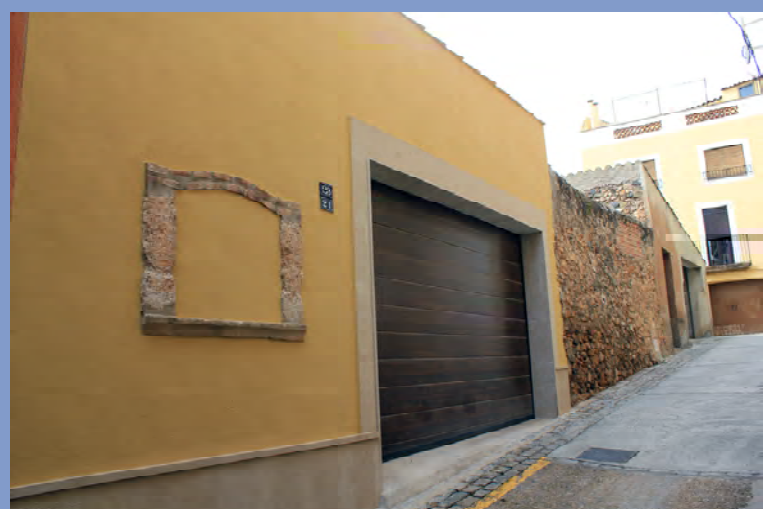
Des d'aquí la primitiva muralla coincidiria amb el traçat de l'actual muralla del Baluard fins a la intersecció de la prolongació del carrer Pedrera: es pot observar com l'actual muralla en aquest sector ve constituïda per pedra lligada amb morter. La façana de les cases de número parell de l'esmentat carrer Pedrera coincidirien amb la muralla primitiva, fins arribar a la intersecció amb el carrer «de Dalt» on encara hi ha dempeus una torre de secció gairebé circular, torre

Carrer interior de la muralla primitiva, actualment carrer Solans (a la dreta es veu l'antic forn de pa de cal Barraca, on ja hi havia el forn vell del segle XII)

Torre de secció rodona que protegia l'antic Portal de la Pedrera (enfrent existí el forn nou del segle XII)

Fragment del mur al carrer Solans, malauradament modificat per obres fa pocs mesos

Torres del segle XII, molt modificades, que guardaven la sortida del Mercadal.

que donaria protecció al desaparegut «portal de la Pedrera», documentat l'any 1258². Aquesta torre té un diàmetre d'uns vuit metres a la seva base atalussada, restant-ne encara una alçada de ben bé set metres.

Des d'aquí el mur passaria oblicuament pel carrer escultor Belart (intersectaria a l'alçada del número 17), fins coincidir amb la segona arcada del carrer de la Plebania (no és ben bé perpendicular al carrer) i travessant la meitat de l'illa de cases, on encara resta l'espai que ocupava un carreró interior a la primitiva muralla en els patis de aquestes cases. Fins i tot es pot observar a l'antiga casa dels Belart (propietat dels hereus del dissortat artista Josep Agustí i Feliu) l'existència, a la planta baixa, d'una porta que, des d'una antiga casa, donava accés a l'esmentat carreró que quedava a la part interior d'aquest recinte murallat.

L'antic mur aniria girant fins sortir a mig carrer Josa per anar a trobar la torre corresponent, al cap del carrer Hortolans. Cal suposar que a una certa distància entre mig deuriem existir un bon número de torres, torres que, amb el transcurs del temps han desaparegut sense deixar rastre aparent.

El primitiu mur deuria ser efectiu durant el segle XII, quan la majoria dels montblanquins vivien dins d'aquest clos. En aquest període, la manca d'edificacions a l'exterior permeté que el pendent exterior actués com una mena de glacís, conformació que augmentava la seva capacitat defensiva. Tanmateix, arran del gran creixement urbanístic experimentat a partir del primer quart del segle XIII, la major part del poblament quedà fora del mur protector. Fou per aital motiu que a la segona meitat del segle XIV calgué construir un nou recinte murallat.

La muralla del segle XIV

La muralla que encara resta dempeus, en bona part recuperada, fou promoguda pel comte-rei Pere III, dit «el Cerimoniós» arran de la Guerra que enfrontava el seu reialme, la confederació catalanoaragonesa, contra el veí regne de Castella, a l'anomenada guerra «dels dos Peres»; el conflicte, iniciat per l'enfonsament de dos vaixells genovesos davant el port de Càdis, on sojornava en aquells moments el rei Pere I «el Cruel», per part de l'almirall Francesc de Perellós, esdevingué tot seguit el *casus belli* i l'origen de la disputa per esbrinar quin dels dos reis posseiria l'hegemonia entre els regnes peninsulars,³. Era l'any 1356 i aviat les hostilitats anaren pujant de to. Preveient el comte-rei la importància del moment no dubtà en apropar al seu costat al pretendent al tro castellà i fill bord del rei Alfons XI, «el justiciero», Enric de Trastàmara; així fou com al novembre de dit any del 1356, estant-se a Pina, signà uns pactes secrets amb el pretendent, pels quals li concedia tots els llocs que posseïen la reina Elionor de Castella i els seus fills els infants Ferran i Joan, a més de donar-li diners suficients per mantenir un grup de soldats i cavallers per aconseguir ser entronitzat a Castella en poc temps.⁴

Fou així com Montblanc, que era una de les possessions de la reina Elionor, passà a tenir com a senyor a Enric de Trastàmara. El desembre del 1356, des de prop de Calataiud, el rei Pere comunicà als montblanquins les seves intencions i els demanà que nomenessin

quatre prohoms per a presentar-se davant seu⁵. Poc deurien agradar als montblanquins dites intencions, però quan al 20 de desembre de dit any el rei féu efectiva la donació al comte Enric, els tornà a demanar obediència i a tal efecte els envià a Guerau de Palou amb una carta expressa de manament⁶. Els montblanquins es revoltaren i molts mudaren de domicili, rebutjant enèrgicament als procuradors que venien en nom del comte Enric i el rei Pere; als montblanquins no els hi mancava raó, perquè el mateix rei Pere III havia jurat el privilegi de *non separando* Montblanc de la corona reial, amb solemne document datat a València, a u d'octubre del 1338⁷.

Sembla que finalment el rei aconseguí convèncer als montblanquins i la Vila passà a mans del comte Enric, al menys fins el 1360, quan Montblanc retornà a la corona, en part perquè la vila féu un donatiu al rei Pere per al seu rescot, fent-ne carta notarial de recompra en data de Saragossa, a 20 de febrer del 1360. Tot seguit el rei Pere III cedí les rendes i altres drets reials a la seva muller Elionor de Sicília, que n'obtingué la possessió mitjançant el seu procurador Bernat Despuig⁸. A Carinyena, el 21 de maig del 1360, el rei Pere III tornà a jurar el privilegi de *non separando* als montblanquins, tot excusant-se de que a la donació feta a l'Aljaferia de Saragossa, el 20 de gener del 1357, féu jurament de donar Montblanc i altres possessions sense recordar el privilegi dels montblanquins, i que per això tingué la consciència onerada, tot comprnent la duresa que havia suposat per la Vila tot aquell temps de separació⁹. Tanmateix, un temps després la vila tornarà a ser donada al Trastàmara.

Durant aquest període de temps la defensa de la Vila havia de ser molt precària; tal vegada s'havien aprofitat les parets de les cases situades al perímetre exterior per a fer de mur defensiu, tancant algun carrer i fent alguns portals a l'extrem dels carrers més importants. Sabem que el 25 d'agost de 1361 el rei Pere havia manat al seu conseller Lope Sarnes que reparés el castell de Montblanc i que en quatre mesos s'armessin els veïns, dels quals els millors en fossin ballesters¹⁰. El castell havia estat reparat en temps de Jaume II, el 1302, durant el batlliu de Bernat de Sabrà, emprant-ne fusta procedent del Bosc de Poblet¹¹.

L'estat del castell podia respondre a una certa confiança amb la llunyania de la guerra, que llavors es desenvolupava per terres aragoneses i més concretament a la seva frontera castellana: així consta que, en dit moment, l'enemic s'apoderà de Calataiud, Magallon, Borja i Tarassona¹².

El 1364 trobem que el comte de Trastàmara, necessitat de diners per anar juntament amb el rei d'Aragó i el rei de Navarra contra el regne de Castella, vendrà totes les rendes que fins aquell moment obtenia sobre la Vila de Montblanc, per la crescuda xifra de nou mil florins d'or¹³.

La preocupació per als montblanquins començaria vers l'any 1366, quan les tropes mercenàries contractades pel sobirà aragonés amb Bertrand Duglesclin, Hug de Caviley i el comte de la Marche, que a la darrerria del 1365 eren prop de Barcelona s'havien acostat a Tarragona i Valls, trobant-se finalment a Montblanc amb les tropes del comte Enric, on el 26 de gener prendrien camí envers Lleida i Aragó i dirigir-se finalment cap a Castella¹⁴. El pas d'un contingent d'armes de tal magnitud devia fer pensar a les autoritats de la conveniència de protegir millor la Vila. Amb tot, la Vila aconseguí retornar a la corona sense cap despesa, ja que Enric es proclamà rei de Castella i envià missives al rei Pere III on li notificava la bona nova, tot complint-se el capítol que permetia retornar les possessions donades en cas que el donatari pervingués a

Efigie del Príncep Negre a la seva tomba

Bertrand du Guesclin

Pere III

Armes originals
d'Edward
Woodstock, el
príncep negre

Enric, senyor de
Montblanc, comte
de Trastàmara, i
finalment rei de
Castella.

dignitat reial. El rei Pere ho confirmà als consellers i jurats de Montblanc amb carta datada a Saragossa a 3 de juny del 1366¹⁵.

No trigaria el rei gaire temps a enviar manaments com el del 21 d'agost del 1366 al veguer de Montblanc, Bord de Gravalosa, que aleshores era capità i director o encarregat de l'obra (així ho consigna clarament el document) a fi de que es dongués la major activitat possible a la construcció de la muralla, aprovant totes les mesures que fins aquell moment havia adoptat el veguer¹⁶. No era, doncs, fra Guillem de Guimerà, Prior de Catalunya qui havia dirigit l'obra com s'ha dit moltes vegades sense cap fonament. Encara resultaria més estrany que el mateix Prior, el 19 de febrer del 1367, s'enfrontés amb el Veguer i els jurats montblanquins que, per ordre reial, havien fet entregar penyores als vassalls del Prior i d'altres llocs situats a la vegueria a fi de contribuir a la seva construcció, en l'hipotètic cas que fra Guillem fos o hagués estat el director de l'obra del mur. El rei havia disposat aquests pagaments per a tots els llocs, dins la Vegueria, que no tinguessin castell ni defensa i haguessin de recollir-se dins els murs de Montblanc¹⁷.

Mentre, la Guerra continuava a Castella i el rei Pere I havia aconseguit l'ajut de les tropes del príncep de Gales, l'anomenat «Príncep Negre» i amb elles havia derrotat a Enric a la batalla de Nàjera el 3 d'abril del 1367. Enric no es donà per vençut i continuà cercant noves tropes mercenàries que no pararen de passar per la Vall d'Aran i altres punts dels Pirineus Orientals, cap a Barbastro, Calahorra i Burgos, fent molt de mal a les comarques de Pallars, Tremp i la Segarra, obligant a Pere III a anar fins a Cervera amb exèrcit nombrós a fi de foragitar-les, ¹⁸. Finalment, el març del 1369 acabà la guerra amb la mort, als camps de Montiel, del rei Pere I «el Cruel» a mans del seu germanastre bord Enric.

Amb tot, lluny d'arribar la tranquil·litat, amb l'acabament de la guerra sorgiren problemes amb les tropes mercenàries, que reclamaven al rei Pere III el comtat de Molina i que no paraven de passar per les comarques occidentals catalanes, produint multitud de danys. Això obligà al rei aragonés, al juny del 1369, a portar un important exèrcit a Lleida i a reforçar les defenses de les viles de Cervera, Tàrrrega, Montblanc, Vilafranca i Manresa, ordenant la construcció de muralles als tombants dels Monestirs de Poblet i Santes Creus, posant la direcció de la muralla de Poblet, ara sí, en mans de fra Guillem de Guimerà¹⁹.

Les obres de la muralla anaven fent-se amb un ritme accelerat: sabem que el 20 d'abril del 1372 el rei Pere havia disposat que l'obra fos dirigida per Guillem Amer, batlle de Montblanc, i que s'hi havia d'emprar dotze mil sous cada any, a més dels jornals necessaris per obrir els valls²⁰. Les dificultats econòmiques que el municipi montblanquí havia de suportar farien que l'any 1374 els còsols i jurats demanessin al rei poder reduir a sis mil sous la quantitat a aplicar a l'obra del mur, petició que fou acceptada sempre que es nomenessin dos obrers per aplicar dites quantitats i que aquests fossin renovats cada dos anys²¹. No es podia baixar la guàrdia perquè en dit any era Jaume de Mallorca el que entrava amb tropes a la frontera pirenaica i inquietava el territori²².

Tenim un grapat de notícies que ens permeten de conèixer en quin estat de construcció es trobava la muralla a l'any 1374. Aquell any el rei Pere, obsessionat per aconseguir la fortificació de les viles i ciutats més importants del seu reialme, comissionà al noble Guillem Sanoguera per a supervisar les obres que, reiteradament, havia encomanat per via de manaments als jurats

i prohoms montblanquins. El municipi entengué immediatament la importància i dimensió del projecte, nomenant diversos comissionats o experts designats a partir de les determinacions des de les reunions del consell. A l'inici de les obres, els prohoms i jurats haurien traçat el perímetre del reducte defensiu que s'hauria materialitzat, com ja hem apuntat, amb les parets de les cases i construccions situades a la perifèria de la població. Aquest primer reducte es deuria complementar amb noves parets de tàpia i més endavant, cap a la dècada dels 70 es deurién canviar algunes parts de la muralla, com les cantoneres de les torres, per construccions fetes amb pedra picada, molt més resistents i adequades a la fortificació. En aquells primers estadis de la construcció ens consta que els prohoms montblanquins arribaren a un acord amb l'abat i monestir de Poblet a fi de respectar una casa propietat del monestir i no derruir-la, com de fet podrien haver fet fer, si hi haguessin situat un andador o pas de ronda sobre aquest edifici que els monjos posseïen en aquell perímetre traçat a l'inici de l'obra, a tocar del riuot i de la Font de la Vila. A canvi d'aquesta gràcia, els monjos haurien de transformar la seva casa en una torre amb tots els elements necessaris per a la defensa de la població. A aquell primer acord seguí un nou document ²³ atorgat el 20 de gener del 1374, pel qual es concretava que l'abat Agulló i el seu monestir farien abans del mes de març que la torre fos defensable, amb la construcció de les parets de tàpia que fossin necessàries i una arqueria o espitllera per a vigilar el cap del torrent situat al costat de la futura torre. A més, en el termini d'un any farien el canvi de les parets de tàpia per parets de pedra i bona argamassa i amb cantoneres de pedra treballades per picapedrers, de la mateixa manera en què ja eren fetes les torres veïnes. La torre tindria la mateixa alçada que la torre del carrer Daviu, aleshores anomenada de Santa Anna (l'actual portal de Bové) i aniria rematada amb els seus merlets i les corresponents arqueries (espitlleres) en tot el seu perímetre. A més, l'abat es comprometia a bastir una arcada a l'estable o pati amb la suficient alçada per a permetre el pas d'un soldat montat a cavall i que pogués passar i sortir per la porta principal de la casa. Finalment, el monestir sempre permetria el pas i la utilització de la torre en cas de guerra o de necessitat de defensa per part de la vila de Montblanc, sobre tot en aquells moments perquè s'havien detectat «gents estranyes» que venien o pretenien «venir de parts de França» i volien «travessar pel regne d'Aragó per anar al regne de Castella». Per altra banda, en aquest mateix any de 1374 ens consta que el Portal de Barcelona ja era construït i tenia portes: ho sabem gràcies a la queixa d'alguns propietaris situats en el carrer interior que hi menava (anomenat aleshores «dels hostals»), els quals denunciaren que el castlà Galceran de Vilafranca el volia fer tancar, però el rei Pere III ordenà que es mantingués obert sempre que els propietaris del carrer es comprometessin a tancar-lo amb pedres i morter en cas de guerra o necessitat bèl·lica²⁴.

Vint-i-sis anys més tard, les incursions de Bernat d'Armanyac explicarien l'interés de l'infant Martí, aleshores duc de Montblanc, per a decretar des de Girona, a 21 de febrer del 1390, que el municipi cerqués censals i violaris fins a dos mil florins d'or per a les obres de murs i valls i altres despeses²⁵.

El comte de Foix seria el següent invasor i la causa del manament de la reina Maria, esposa del rei Martí, emès des de Barcelona el 17 de juliol del 1396, pel qual es permetria als cònsols i prohoms de Montblanc sol·licitar préstecs en forma de censal fins a un interés de mil cinc-cents sous anuals, amb la finalitat d'arreglar la muralla i valls, ja que a causa dels

importants deutes a que el municipi era obligat, no disposava dels diners necessaris²⁶. La reina Maria reiterà el 15 de setembre següent, un altre manament on deixarà que cinc-cents sous que s'havien de dedicar a pagar interesos de censals fossin destinats a reparar murs i valls²⁷.

Un darrer esforç culminaria amb la sol·licitud feta al rei Martí, per part del nunci de Montblanc, el jurista Bernat Roig, a fi de que el sis mil sous que s'havien de dedicar a redimir censals i extingir deutes, es poguessin dedicar a l'acabament i reparació dels murs i valls de la Vila, ja que, segons havia estat informat el rei «els murs i valls de dita vila, en part començada a acabar i part ja acabada, requereixen reparació, sinó els murs i valls no es podran conservar, ans al contrari, aniran a total destrucció, sens dubte, amb gran perill per als habitants de la Vila»²⁸. La cita és prou clara per entendre que és en aquest període quan s'acaben de construir la meitat superior de la majoria de les torres i quan la muralla arriba a la seva alçada òptima, malgrat que l'obra es fés majoritàriament amb tàpia i no amb cantoneres de pedra.

En aquest moment la muralla restaria ja del tot construïda i preparada per a la multitud de conflictes que, més enllà en el temps, hauria de viure Montblanc.

El primer conflicte tingué lloc amb la guerra que es declarà entre el rei Joan II i els estaments privilegiats de Catalunya, liderats per la seva Generalitat, conflicte també conegut amb el nom de Guerra Civil catalana. La comarca es convertí en camp de batalla dels dos exèrcits. Montblanc, en un primer moment fou partidària de la Generalitat, però dins dels seus murs hi havia dos bàndols i ja als primers anys del conflicte, el 1462, es declarà en una certa neutralitat, sense permetre que a la vila s'hi fessin pregons a favor de cap bel·ligerant. Fou així com els cònsols deixaren entrar les tropes de la Generalitat però no mostraren cap entusiasme envers elles i quan aquestes tropes abandonaren la vila i Joan II s'apoderà de Tarragona, no dubtaren en apropar-se al rei i oferir-li les claus de la Vila²⁹. No en và Joan, mentre fou infant i procurador general, havia estat durant gairebé quaranta anys Duc de Montblanc. Més endavant la Vila patí destruccions que deixarien en molt mal estat la població i la seva muralla. Fou tal la destrucció que el 1470 es pensà fer un nou castell i un cercle murallat més petit per encabir la reduïda població encara romanent, tot fent constar «que los murs de aquella no són per a tenir als combats, sitis e artelleries que a present se usen»³⁰.

El segon conflicte important seria la Guerra dels Segadors, durant la qual la Vila patí tres destruccions massives que culminaren el 1651 amb la destrucció a mans de les tropes del general Juan Palavicini, a banda dels danys a esglésies i domicilis particulars, de moltes torres i bona part del perímetre emmurallat. Destrucció a la qual la població hi fou obligada a col·laborar,³¹.

Després de tals destruccions la muralla es convertí en una dèbil defensa, només útil en el cas de fer front a exèrcits que anessin dotats amb armament lleuger, com en el cas de la Guerra de Successió i les tres carlinades decimonòniques, on encara feren un paper de certa rel·levància, especialment a la darrera guerra carlina, restant en la memòria popular que Montblanc havia refet alguns portals que havien estat enderrocats i s'havien aixecat panys de muralla que havien estat aterrats en altres èpoques, tot deixant la Vila closa i protegida del pas de perillous escamots.

En els nostres temps, el recinte emmurallat de Montblanc constitueix, sens dubte, l'element arquitectònic més important del Conjunt Monumental i Artístic. Des de que rebé aquesta qualificació de Conjunt Monumental i Artístic, en un llunyà 26 de desembre del 1947, cap foraster pot dir que ha gaudit del tresor arqueològic montblanquí sense haver fet un tomb a aquesta preuada diadema que corona la Vila Ducal.

Notes

- 1.- FELIP SÁNCHEZ, Jaume *Montblanc (1155-1277): Fundació i creixement*, Ajuntament de Montblanc, Montblanc 2013, pàg. 30.
- 2.- FELIP, obra citada, nota 77.
- 3.- MORERA, Emili «Noticia histórica del cerco amurallado de Montblanch, y hechos históricos con que se relaciona» a *Boletín Arqueológico*, época II, març-abril 1916, núm.11, pàg. 53.
- 4.- FELIP SÁNCHEZ, Jaume, *Llibre de Privilegis, concòrdies i cartes reials de la vila de Montblanc. Col·lecció factícia* Ed. Ajuntament de Montblanc, Montblanc 2001, doc. 53.
- 5.- FELIP SÁNCHEZ, Jaume, obra citada , doc. 54.
- 6.- FELIP SÁNCHEZ, Jaume, obra citada , doc. 56.
- 7.- FELIP SÁNCHEZ, Jaume, obra citada , doc. 37.
- 8.- FELIP SÁNCHEZ, Jaume, obra citada , doc. 57.
- 9.- FELIP SÁNCHEZ, Jaume, obra citada , doc. 58.
- 10.- CAMINO, F. «Noticias históricas sobre las fortificaciones de las ciudades, villas y lugares de cada uno de los estados que han hecho parte del antiguo reino de Aragón» extret de *El memorial de ingenieros* de l'any 1861. Hi ha un extracte al *Boletín Arqueológico* de l'Arqueologica de Tarragona, època III, maig-juny 1926, núm. 31, pàg. 212.
- 11.- CAMINO, F. Obra citada, lloc citat; BOFARULL I SANS, Francisco de, «Documentos para escribir una monografía de la Villa de Montblanch a *Memòries de la Real Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*, (Barcelona), VI (1898), doc. núm. 5, pàg. 433.
- 12.- MORERA, Emili, Obra citada, pp. 55-56.
- 13.- FELIP SÁNCHEZ, Jaume, obra citada , doc. 59.
- 14.- MORERA, Emili, Obra citada, pàg. 56.
- 15.- FELIP SÁNCHEZ, Jaume, obra citada , doc. 62.
- 16.- CAMINO, F. Obra citada, lloc citat.
- 17.- BOFARULL I SANS, Francisco de, obra citada, doc. núm. 6, pp. 433-434.
- 18.- MORERA, Emili, Obra citada, pàg. 59; DURAN I SAMPERE, Agustí, *Llibre de Cervera*, Ed. Curial, Barcelona 1977, pàg. 46.
- 19.- Ibídem, ídem.
- 20.- CAMINO, F. Obra citada, lloc citat.
- 21.- FELIP SÁNCHEZ, Jaume, obra citada , doc. 71.
- 22.- MORERA, Emili, Obra citada, pàg. 60.
- 23.- AHNM, Bernardos, Poblet, carpeta 2558, perg. 11, citat per ALTISENT, A. a *Història de Poblet*, pp 304-305.
- 24.- BOFARULL I SANS, Francisco de, «Documentos para escribir una monografía de la Villa de Montblanch a *Memòries de la Real Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*, (Barcelona), VI (1898), doc. núm. 8, pàg. 438.
- 25.- FELIP SÁNCHEZ, Jaume, obra citada , doc. 103.
- 26.- FELIP SÁNCHEZ, Jaume, obra citada , doc. 120.
- 27.- CAMINO, F. Obra citada, lloc citat.
- 28.- FELIP SÁNCHEZ, Jaume, obra citada , doc. 122. Porta data de Saragossa a 24 de novembre del 1397.
- 29.- MORERA, Emili, Obra citada, pàg. 63.
- 30.- FELIP SÁNCHEZ, Jaume, obra citada , doc. 175.
- 31.- QUERALT GAYA, Pau, «Els espanyols a Montblanc en la guerra separatista» a *La Nova Conca*, 174 (24-III-1922), pp. 6-7.

APÈNDIX DOCUMENTAL

Conveni signat entre el municipi de Montblanc i el monestir de Poblet per a la fortificació de la casa de Poblet i la seva transformació en torre del recinte murallat, amb el consentiment del comissari reial Guillem Sanoguera.

O₁: Arxiu Municipal de Montblanc, perdut.

O₂: Archivo Histórico Nacional de Madrid, Bernardos, Monestir de Poblet, carpeta 2558, pergami núm. 11.

Noverint universi quod nos frater Guillelmus Aguylo, Dei gratia abbas monasterii Populeti, attendentes in initio operis murorum et vallorum ville Montisalbi convetum extitisse inter nos ex una parte et venerabiles juratos et proceres eiusdem ville ex parte altera quod ipsi iurati et / proceres non diruerent nec dirui facerent plusquam nunc dirutum est de hospicio quod nos et dictum monasterium habemus in eadem villa prope fontem prout facere poterant si viam sive andatorium fecissent per ipsum hospicium intus dictum murum prout est constructum et factum / circumquaque dictum murum. Nobis tamen et dicto monasterio facientibus, construentibus et hedificantibus unam turrim retro dictum nostrum hospicium versus vallum et tenentibus eam semper in condirecto que esset ad servitium nostrum et fratrum dicti monasterii nisi tempore / guerre et alterius neecessitatis in qua iurati et proceres valerent se de ispa turri iuvare, deffendere et tueri prout de aliis turribus circa murum constructis et hedificatis, propterea volentes pacta promissa servare et attendere, gratis et ex certa sciencia, de con / silio siquidem et voluntatem ac assensu fratris Petri Marchi, cellerarii maioris, et fratris Simonis Maçalli, cellerarii medii, monacorum dicti monasterii presentium et aliorum fratrum et monacorum eiusdem monasterii absentium, per nos et successores nostros abbates ipsius monasterii pro / mittimus et bona fide absque aliqua fraude convenimus vobis venerabile Guillermo Çanoguera, militi consiliario domini regis, comissarioque per dictum dominum regem super operibus predictis electo, necnon vobis venerabilibus Guillermo Januarii, baiulo eiusdem domini regis in dicta villa, et / Bernardo Bonmati, Arnaldo Mallol et Bernardo Bellissen, iurisperitis, Michaeli de Bordello et Jacobo de Termenesio, proceribus ad hoc per honorabilem consilium ville iamdicte electis, presentibus, et aliis iuratis et proceribus ipsius ville, absentibus tanquam presentibus, notario infrascripto pro vobis et / ipsis et aliis omnibus quorum interest, intererit vel interesse poterit in futurum, legittime stipulanti et recipienti, quod pro eo quia dicitur quod gentes extranee nunc de proximo veniunt vel venire intendunt de partibus Francie et volunt transire per regnum Aragonie ad partes reg / ni Castelle, et pro eo etiam quia turris in dicto hospicio incepta est yma et non est satis deffensabilis, fecerimus nos vel fieri fecerimus per totum mensem marcii primo venturum ipsam competenter defensabilem ascendendo ipsam de maçeriis sive tapiis de terra / prout est incepta cum suis merlets et una arqueria que fiat directe vel aspiciat et directo supra testitudinem torrentis qui ibi est ad latus dicti nostri hospicii propriis missionibus et expensis nostris et dicti monasterii taliter ut ipsa villa et habitantes in ea valebunt si opus fuerit de / ipsa turri iuvare, tueri et deffendere. Insuper

promittimus vobis dictis venerabilibus comissario et proceribus quod a presenti die ad unum <annum> proximum venturum continue et complendum diruendo omnes maçeries sive tapias dicte turris fecerimus vel fieri fecerimus eandem turrim propriis sumptibus / et expensis nostris et dicti monasterii de fundamento arenamasse iam in ipsa facto sive dels solamens amunt de tapiis factis cum lapidibus in bonam arguamassiam involutis. Et cum compitibus sive cantonibus lapidum bene paratorum sive picades manu lapicide prout sunt alie / turres que sunt prope vel iuxta dictam turrim. Queque erit de illa altitudine sive altaria illius alterius turris vico Davidis cognominate de Santa Anna et cum similibus portaletis sive portalets respondentibus seu aspicientibus ad andadorium dicti muris ac cum suis / merlets et arqueriis circum circa in altitudine dicte turris. Quam siquidem turrim promittimus nos et successores nostros abbates et dicto monasterio semper in condirecto tenere, nobis tamen et aliis fratribus dicti monasterii servantibus et facientibus de ipsa a nostram voluntatem. Nisi tament ut / prefertur tempore guerre vel alterius necessitatis qua valeatis vos dicti proceres et alii iurati et proceres dicte ville Montisalbi qui nunc sunt et pro tempore fuerint tueri et defendere prout de aliis turribus circa murum constructis, factis vel hedificatis vel de cetero hedificandis / Versa vice, nos Guillelmus Ça Noguera, comissarius predictus, Guillelmus Januarii, baiulus, Amaldus Mallol, Bernardus de Bonmati, Bernardus Bellissen, Michaelis de Bordello et Jacobus de Termenesio, supranominati ad hec per honorabilem consilium dicte ville electi nomine nostro proprio et aliorum iuratorum et procerum eiusdem ville, attenden / tes quod si andadorium sive andador factum fuisset vel fiebat de cetero per dictum hospicium prout est circum circa murum predictum per totum ipsum hospicium vel quasi fecerat dirui et prostrari, ita quod nil valeret quod de ipse remaneret, propterea, volentes facere gratiam specialem quod nemini de ipsa villa / similis facta fuit, vobis reverendo domino abbati predicto et fratribus dicti vestri monasterii promittimus et bona fide absque aliquo fraude convenimus vobis et ipso monasterio quod dictum hospicium non diruemus nec dirui faciemus aut promitemus plusquam eius quod dirutum est ratione andadorii sive anda / dor nec aliqua alia causa vel ratione vobis tamen et dicto monasterio facientibus et complentibus supradicta et promissa et facientibus etiam versus stabulum dicti hospicii unum archum lapideum in tam magna altitudine factum et hedificatum quod unus equester sive unus homo / equitus possit transire, ire et exire subtus dictum archum et venire, exire ad portale maius dicti hospicii vel intrare per ipsum totiens quotiens opus esset tempore necessitatis de quo stabulo sive patio ubi fuerit dictus archus hedificatus possitis vos et alii fratres / vel homines dicti vestri monasterii servire et facere ad omnes vestras voluntates postquam dicto passatico non fiat contradictio dicto tempore necessitatis et guerre. Et pro predictis attendendis, complendis et servandis obligamus videlicet nos dictus abbas vobis dictis / probis hominibus ac universitati Montisalbi omnia bona dicti nostri monasterii et nos dicti proceres vobis dicto domino abbati et monasterio omnia bona dicte universitatis et eius singularium, habita et habenda, denuntiantes omnibus iuribus, usibus, rationibus, consuetudinibus et constitutio / nibus predictis repugnantibus quovismodo. Et tam dictus reverendus dominus abbas, quam dicti proceres petierunt de predictis fieri duo publica consimilia instrumenta quorum unum tradatur dictis proceribus et aliud parti dicti monasterii. Quod fuit actum in Montealbo XX^a die / januarii anno a Nativitate Domini Millesimo CCC^o LXX° quarto. Sig + num fratris Guillermi Aguylo, abbatis. Sig +++ na

Guillermi Januarii, baiuli, Arnaldi Mallol et Bernardi de Bonmati. Sig +++ na Bernardi Bellisen, Michaelis de Bordello et Jacobi de Termenesio, predictorum qui hec lau / damus et concedimus et firmamus. Sig ++ na fratris Petri Marchi, cellerarii maioris et fratris Simonis Maçalli, cellerarii medii, predictorum qui predictis assensum nostrum prestamus. Sig + num Guillermi Çanoguera, militis et comissarii predicti qui predictis assentimus / et eisdem auctoritatem nostram prestamus periter in decretum. Testes huius rei sunt Dominicus Nicholai, iurisperitus, et Petrus de Angularia, Berengarius Thome, Arnaldus Berto et Petrus Carreres de Montecalbo.

Sig + num mei Guillermi de Vico, vicini ville Montisalbi ac publici regia auctoritate notarii per totam terram et dominationem illustrissimi domini regis Aragonum, qui premissis interfui eaque scripsi et clausi et corrigitur in V^a linea 'testitudinem'.